

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПИСАЊА КОД ГЛУВЕ И НАГЛУВЕ ДЕЦЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ*

Надежда Димић¹, Мирела Кљаић²

¹Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

²Школа "Јован Поповић, Нови Сад

Писани говор има непроцењиву вредност у животу савременог човека. Због комуникационе баријере која прати глуве и наглуве особе, писање за њих добија потенцијално још значајнију улог комуникације, средство за стицање знања, али и важан чинилац који доприноси њиховом целокупном говорно – језичком развоју.

Међутим, потенцијал писаног облика комуникације за особе са оштећеним слухом често остаје неискоришћен. Њихова говорно – језичка неразвијеност и сиромашна искуствена база одражава се и на квалитет писања. Карактеристикама писања глувих и наглувих ученика бавило се ово истраживање. Испитивали смо квалитет самосталног писаног изражавања ученика на задату тему, пратећи ниво изражавања и број употребљених речи и реченица у саставу. Занимало нас је да ли на истакнуте елементе писања утичу узраст, степен слушног оштећења, успех из српског језика и пол ученика.

Истраживање је спроведено у децембру 2010. године, на узорку од 30 ученика са оштећеним слухом, узраста од III до VIII разреда. Тестирање је вршено у Основној школи „Јован Поповић“ у Новом Саду и у Школи за оштећене слухом – наглуве „Стефан Дечански“, у Београду. У узорак су укључене и две девојчице које похађају наставу у редовним новосадским школама. Као инструмент истраживања коришћено је самостално писано изражавање ученика на тему „Моја породица“.

Резултати истраживања су показали слаб успех глуве и наглуве деце у самосталном писаном изражавању. Њихови писани радови су сиромашни у погледу речника, обима и начина изражавања. Истраживање је показало да узраст, оцена из српског језика и пол ученика имају делимитичан утицај на

* Рад из пројекта Министарства за науку и технолошки развој Р. Србије под називом "Утицај кохлеарне имплантације на едукацију глувих и наглувих особа", бр. 179055.

поједине сегменте писања. Није уочена корелација између степена оштећења слуха и квалитета писаног изражавања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: писање, gluva и наглува деца, говорно – језички развој.

УВОД

Човек је друштвено биће и језик је оно што га одређује.

Конкретна реализација језика је говор. „Говор је језик у акцији“ (Бугарски, 1995). Постоје различити аналогни облици говора као остварења језика, тако да разликујемо говорење (усмени говор), писање (писани говор) и гестикуирање (гестовни говор).

„На писму почива свеколика цивилизација на нашој планети“ (Бугарски, 1995). У животу савременог човека, писани говор постаје све значајније средство образовања и облик комуникације. Без читања, међутим, писање губи свој смисао, и тек прожимањем ових елемената остварује се комуникација писаним путем и писани говор добија своју вредност. Путем писане речи људи остварују контакт са другим људима, временима и просторима, са новим идејама. Читање и писање имају велики значај у социјализацији човека, у стицању знања и у мењању и ширењу погледа на живот и свет.

Савлађивање читања и писања је темељни сегмент образовног процеса који се у великој мери одражава на читав човеков живот. Ученици који не савладају технику читања и писања не могу успешно да одговоре захтевима образовног процеса. Читање је основно средство учења, а писање пут да се научено испољи и потврди. Код деце са оштећеним слухом вредност писаних извора знања је још већа. Читање говора са усана представља велики напор и брзо доводи до психофизичког замора ученика. Решење овог проблема може да буде у коришћењу знаковног језика од стране наставника, али у већем укључивању књиге и самосталног учења у наставни процес. Писана реч има низ предности. Она се боље види, може да се рашчлани, можемо јој посветити више времена и враћати се на њу ради бољег разумевања њеног смисла.

Код деце са оштећеним слухом, писани говор добија посебан значај и улогу. Због проблема у слушању и изражавању усменим путем глуве особе се суочавају са комуникационом баријером. Писани говор нуди могућност за њено превазилажење чинећи важно средство комуникације, али и средство општег и језичког развоја и предуслов за успешно укључивање у друштвену средину.

Читање и писање су коришћени као средства обуке у раду са глувима још у XV веку, што је Рудолф Агрикола (1442-1485) забележио у сво-

јој књизи "De invention dialectica". Први учитељ глувих, Педро де Понс (1501-1576), своје ученике је обучавао и путем писања. Методом писања бавио се и познати италијански научник, лекар, филозоф и хуманиста Giloramo Cardano (1501-1576), који је теоријски утемељио, описао и обрадио ову методу. Он је писао о могућности да глуви "читајући чују и пишући говоре". Сматра се да је он први методичар наставе за глуве, пошто је одредио правила о методско васпитно-образовном раду са глувима преко писане методе (Димић, 1996).

Начин учења читања и писања треба да је у складу са писмом језика. Владисављевић (1986) истиче да фонемско писмо има бројне предности над нефонемским. Она, између осталог, наглашава да је учење читања код фонемског писма лакше и једноставније, да процес обучавања траје краће и за ученика представља минималан напор, као и да је сам методски поступак поједностављан.

Можемо слободно да кажемо да ово важи и за писање. Валдисављевић додаје и да је код фонемског писма знатно мањи број деце са дислексијама и дисграфијама.

Ипак, и поред ових предности, проблеми са читањем и писањем јављају се и код наше деце. Проблеми су некад у самој деци, некад у поступку обучавања, али леже и у другим факторима. Не смемо да заборавимо да су читање и писање комплексни процеси у којима учествује више церебралних функција, и који захтевају одговарајуће когнитивно и лингвистичко искуство. Димић (1997) истиче да највећи проблем у савлађивању и каснијем коришћењу читања и писања код деце са оштећеним слухом, лежи управо у њиховом недовољном искуству и лингвистичкој бази говора. Развој усменог говора и језика природно претходи учењу писања. Деца уредног слуха кроз рано детињство комуницирају са околином, слушају разне приче, размишљају о њима и код њих се лингвистичке способности развијају по аутоматизму. Деца са оштећеним слухом, међутим, савлађивањем читања и писања истовремено уче и богате језик. Уместо да усмени говор буде основа за усвајање писмености, управо путем читања и писања они развијају свој језик и говор.

Често се подразумева да је ученик савладао писање када зна сва слова, начин њиховог повезивања у речи и реченице и када поседује одговарајућу брзину писања. Међутим, ово су само спољашње особине рукописа. Поред читљивости рукописа, за преношење поруке подједнако је важно и поштовање језичких норми и правописних правила. Неправилна употреба интерпункције и великих и малих слова може значајно да деформише поруку и да доведе до губитка читљивости написаног. Ово подједнако важи и за начин изражавања и поштовање граматичких правила.

За правилно писано изражавање неопходно је богатство речника, способност да се мисли изражавају реченицама на јасан, разумљив, читак и правописно правилан начин. „Основни задатак наставе писања у основној школи је да деца науче да читко, јасно и логички пишу“ (Димић, 1996).

Истраживања која се баве проблемима читања и писања истичу као значајне проблеме питање речника и синтаксичких способности деце са оштећеним слухом. Ове компоненте имају веома важну улогу у писаном изражавању и разумевању прочитаног, а код глуве деце су, углавном, слабо развијене.

Досадашња истраживања, како домаћа тако и страна, указују на бројне потешкоће и специфичности у писаном изражавању деце са оштећеним слухом. Димић (1996) истиче да деца са оштећеним слухом доста лако савладавају писане знакове, али, иако могу да пишу читко, они пишу аграматично, споро, не увиђају односе међу реченицама, не повезују адекватно речи у реченици и реченице међусобно. Овакве грешке могу се умањити само систематским радом, упорношћу и вежбама писања.

Основа поменутих проблема лежи у говорно-језичкој неразвијености глуве и наглуве деце, што значи да рад на развоју говора и језика треба поставити као императив целокупног рехабилитационог процеса. Овоме се мора посветити пажња што раније, како би се искористила пластичност нервног система.

Континуираним радом са децом у предшколском периоду стварају се потребни услови за формирање усменог говора, утиче се на сазнајне, моторне, сензорне и остале механизме који су потребни у процесу савлађивања читања и писања. Треба првенствено радити на формирању појмова и развоју речника (макар и пасивног), али и на артикулацији, која је од великог значаја у процесу читања и писања. Правилна артикулација помаже стварању јасних представа о гласовима и омогућује контролу читања и писања. Припрема деце постиже се кроз различите игре, као и вежбе пажње, оралне праксије, дисања, перцепције, слушања, вежбе графомоторике, читања говора са усана и аналитичко-синтетичка вежбања.

Поред добре припреме у предшколском периоду, подједнако је значајно и добро планирање, организација и извођење наставе почетног читања и писања. Ово подразумева примену индивидуализације у наставном процесу, одговарајући избор наставних средстава, као и поштовање свих наставних принципа.

ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Да би се искористиле све могућности и потенцијали писаног говора за особе са оштећеним слухом, потребно је изборити се са бројним проблемима на путу њиховог описмењавања. Наша основна тежња на том путу је оспособити дете за самостално, граматички исправно писано изражавање. Међутим, у писаном изражавању глувих и наглувих особа јављају се бројни проблеми и специфичности. Карактеристикама њиховог писаног изражавања бави се и ово истраживање.

На почетку истраживања постављен је **општи циљ** који гласи: испитати карактеристике писања код глуве и наглуве деце у основној школи.

На основу општег циља, постављени су **задачи истраживања**:

1. утврдити број реченица, ниво изражавања и фонд правилно употребљених речи, као и минимум и максимум употребљених речи при самосталном писаном изражавању;
2. утврдити односе између узраста ученика и нивоа изражавања и броја употребљених речи и реченица;
3. утврдити односе између степена оштећења слуха и нивоа изражавања и броја употребљених речи и реченица;
4. утврдити односе између успеха из српског језика и нивоа изражавања и броја употребљених речи и реченица;
5. утврдити односе између пола ученика и нивоа изражавања и броја употребљених речи и реченица.

УЗОРАК

Истраживање је извршено у Основној школи „Јован Поповић“ у Новом Саду, у одељењима за децу са оштећеним слухом, и у Школи за оштећене слухом – наглуве „Стефан Дечански“, у Београду. У узорак су укључене и две девојчице са оштећеним слухом из Новог Сада, које похађају наставу у редовним новосадским школама, једна у трећем, а једна у петом разреду.

Истраживањем је тестирано укупно 30 ученика од III до VIII разреда, од тога 16 дечака и 14 девојчица. Ученици су разврстани према узрасту, степену слушног оштећења и према оцени из српског језика.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Услови испитивања

Испитивање ученика је вршено у сваком разреду посебно. Тестирање се спроводило у току дана, у условима добре осветљености. Време за писање није било ограничено. Сваки ученик је добио припремљен празан папир и упутства за рад.

Испитивање је обављено током месеца децембра 2010. године.

Инструменти истраживања

У прикупљању релевантиних података током истраживања коришћени су одговарајући инструменти.

Као основни инструмент у испитивању карактеристика писања коришћено је самостално писано изражавање на тему „Моја породица“. Праћен је фонд правилно употребљених речи, њихов минимум и максимум, као и број употребљених реченица и ниво изражавања ученика.

Подаци о стању слуха и успеху ученика из српског језика узети су из школске документације.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

Током обраде података вршена је квантитативна анализа. Коришћена је аритметичка средина и процентни рачун. Добијени резултати су приказани табеларно, уз одговарајуће коментаре.

Табела бр. 1 – Писано изражавање у односу на узраст ученика

	Разред	Просечан ниво изражавања				Просечан број реченица	Просечан фонд речи
		ниво речи	проста реченица	проширена реченица	сложена реченица		
1.	Трећи	0	0,50	11,50	2,50	14,50	49,75
2.	Четврти	0	0,25	8	0	8,25	19,50
3.	Пети	0,14	0,14	5,43	3,71	9,28	45,43
4.	Шести	0	0,25	12	2,25	14,50	35,50
5.	Седми	0	0,17	13,83	1,67	15,67	45,17
6.	Осми	0	0,40	8,80	1,60	10,80	31,80
	Укупни просек	0,02	0,28	9,92	1,95	12,17	37,86

Табела бр. 1 приказује ниво изражавања и број употребљених реченица и речи у сваком разреду, као и просечан ниво изражавања и број речи и реченица у односу на укупан узорак деце.

Добијени резултати показују да су ученици при самосталном писању изражавању у просеку употребили 12,17 реченица. Само један ученик се изразио на нивоу речи, а максималан број употребљених реченица износи 29. Број правилно употребљених речи по ученику износи 37,86, а креће се од 10 до 131 речи у саставу. Када је у питању начин изражавања, види се да су ученици највише користили проширену реченицу (9,92 реченице по ученику), а много мање сложену (1,95 по ученику) и просту реченицу (0,28 по ученику).

Међу узрастним групама постоје статистички значајне разлике у односу на број употребљених речи и реченица. Кад је у питању фонд употребљених речи, међутим, није потврђено да број речи расте са узрастом ученика. Насупрот томе, број употребљених реченица током самосталног писаног изражавања се углавном повећава са узрастом. Заступљеност различитих начина изражавања је уједначено распоређена у свим узрастним групама.

Табела бр. 2 – Писано изражавање у односу на степен оштећења слуха

	Оштећење слуха	Просечан ниво изражавања				Просечан број реченица	Просечан фонд речи
		ниво речи	проста реченица	проширена реченица	сложена реченица		
1.	Умерено тешко	0	0,25	8,25	1,75	10,25	30
2.	Тешко	0	0,17	8	1,50	9,67	30
3.	Врло тешко	0,06	0,35	10,71	2,47	13,53	46,65
4.	Тотална глувоћа	0	0	9,33	1,67	11	31,33

Резултати у погледу броја употребљених речи и реченица су подједнаки код три групе оштећења слуха (умерено тешко, тешко и тотално оштећење слуха). Резултати забележени код групе ученика са врло тешким оштећењем слуха одуарају од ових вредности у позитивном смислу. Резултати о начину изражавања су уједначени.

Пажњу су нам привукли бољи резултати у групи деце са врло тешким оштећењем слуха. Анализом узорка је уочено да је у ову групу деце укључено 5 ученика са кохлеарним имплантом, узраста од III до V разреда. Овај податак нас је подстакао да испитамо да ли врста ам-

пификације утиче на квалитет писаног изражавања код деце исте категорије оштећења слуха. У ту сврху смо из групе издвојили децу са кохлеарним имплантом, и децу са слушним апаратима истог узраста. Добијени резултати су приказани у Табели бр. 3.

Табела бр. 3 - Писано изражавање у односу на врсту амплификације

	Врста амплификације	Просечан ниво изражавања				Просечан број реченица	Просечан фонд речи
		ниво речи	проста реченица	проширена реченица	сложена реченица		
1.	Кохлеарни имплант	0	0,6	11,6	2,6	14,8	50,2
2.	Слушни апарат	0,25	0	5,75	3,5	9,25	46,25

Ученици са кохлеарним имплантом су показали боље резултате у броју употребљених речи и реченица у односу на децу са слушним апаратима истог узраста. Треба узети у обзир да је у питању мали узорак ученика, али овај податак је смерница за будућа већа истраживања.

Табела бр. 4 – Писано изражавање у односу на оцену из српског језика

	Оцена из српског језика	Просечан ниво изражавања				Просечан број реченица	Просечан фонд речи
		ниво речи	проста реченица	проширена реченица	сложена реченица		
1.	Одличан	0	0,21	11,21	2,21	13,63	42,63
2.	Врло добар	0,25	0,25	8,75	4,25	13,25	60,25
3.	Добар	0	0,50	5,83	0,50	6,83	18,67
4.	Довољан	0	0	8	1	9	27

Забележене су статистички значајне разлике у броју употребљених речи и реченица међу групама ученика са различитим успехом из српског језика. Уочено је да број употребљених реченица углавном расте са оценом из српског језика, док у погледу фонда употребљених речи ова правилност не постоји.

Табела бр. 5 - Писано изражавање у односу на пол ученика

	Пол ученика	Просечан ниво изражавања				Просечан број реченица	Просечан фонд речи
		ниво речи	проста реченица	проширена реченица	сложена реченица		
1.	Мушки	0,06	0,25	9,87	1,56	11,69	35,56
2.	Женски	0	0,29	9,50	2,71	12,50	44,14

У погледу броја употребљених реченица разлике међу половима нису статистички значајне, међутим, постоје значајне разлике у погледу фонда употребљених речи у корист девојчица. Код ученика оба пола су забележени подједнаки резултати у нивоу изражавања. У обе групе ученици су најчешће користили проширену, а затим сложену и просту реченицу.

ЗАКЉУЧАК

Деца са оштећеним слухом говор, читање и писање уче упоредо. Овим се процес описмењавања усложњава, тече успорено и прате га бројне потешкоће. У писаном изражавању ове деце јављају се различите граматичке и правописне грешке. Они нису у стању да своје мисли прихватљиво уобличи и изразе у писаној форми и њихови радови најчешће су неразумљиви читаоцу.

На основу резултата добијених истраживањем, намећу се одређени закључци.

Добијени резултати показују да су ученици при самосталном писаном изражавању у просеку употребили 12,17 реченица. Ово потврђује да су њихови писани радови на задату тему сиромашни. Иако ученици нису усмеравани, велики број радова писан је шаблонски. Ученици су често за сваког члана породице писали како се зове, колико има година и наводили су његову боју косе и очију. Ово је вероватно последица шаблонског начина извођења говорних и писаних вежби на часовима српског језика. Ученици се већ у нижим разредима требају подстицати на самосталност у изражавању, треба им дати слободу у писању и развијати њихове перцептивне способности. Наставници треба што чешће да дају задатке ученицима да описују различита бића и предмете, и усмено и у писаном облику.

Просечан фонд употребљених речи при самосталном писаном изражавању ученика у овом истраживању износио је 37,86. Овакав лош резултат потврђује да је речник ученика са оштећеним слухом ограничен, што је проблем коме треба посветити посебну пажњу.

На развоју речника треба интензивно радити од предшколског узраста, крећући се од конкретних појмова из најближег окружења, према даљим и апстрактнијим. Поред именица и глагола, ученицима треба давати што више придева, али и све остале врсте речи, тако што ће усвојено добијати своју примену у реченицама.

Када говоримо о начину изражавања, резултати показују да ученици са оштећеним слухом у самосталном писаном изражавању највише употребљавају проширену реченицу, а знатно мање сложену и просту. Код појединих ученика се дешавало да су у сложеној реченици само низали просте и проширене реченице спајајући их у једну, без осећаја за заокруживање мисаоних целина.

Један од основних проблема, како у усменом, тако и у писаном изражавању глувих и наглувих је аграматичност, што се показало и током овог истраживања. Написане реченице су често неразумљиве, речи нетачно написане и неповезане, недостаје конгруенција, израз је сиромашан. Од врста речи највише су коришћене именице, глаголи, заменице и придеви, а остале врсте речи употребљаване су знатно ређе.

Узраст ученика има делимичног утицаја на самостално писано изражавање ученика са оштећеним слухом. Добијени резултати показују да се са узрастом углавном повећава број употребљених реченица, мада није уочено да расте и фонд употребљених речи. На фонд речи очигледно утиче низ различитих фактора.

Резултати указују да не постоји значајна корелација између степена оштећења слуха и елемената писаног изражавања који су праћени. Један од разлога је свакако и квалитет и врста амплификације, и увежбаност ученика да оптимално користи своје слушне остатке. Значајан помак на плану амплификације има све већа примена кохлеарне амплификације. Деца са кохлеарним имплантом одговарајућом рехабилитацијом могу значајно да развију своју слушну перцепцију, што се позитивно одражава и на квалитет њиховог писаног изражавања.

Ово је регистровано резултатима истраживања код неколико ученика са кохлеарним имплантом, који су показали боље резултате у односу на своје вршњаке који користе слушне апарате.

Уочено је да постоји одређена корелација између оцене из матерњег језика и писаног изражавања ученика. Број употребљених реченица углавном расте са оценом из матерњег језика, мада се ово не односи и на фонд употребљених речи. Треба, ипак, узети у обзир да је оцена резултат формираних критеријума у оцењивању, који могу значајно да се разликују међу наставницима. Такође, уочено је и да су две ученице које похађају редовни наставни план и програм у типичним школама у истраживању показале боље резултате у односу на своје вршњаке у специјалним школама, иако су оцењене лошијом оценом.

Резултати истраживања намећу закључак да пол ученика има делимичан утицај на писано изражавање ученика. Показало се да су девојчице оствариле знатно бољи резултат у погледу броја употребљених речи у односу на дечаке. Бољи резултат девојчице су постигле и у броју употребљених реченица, мада је ова разлика много мања и може се сматрати и случајном. У начину изражавања нису уочене битније разлике међу ученицима различитог пола. Ипак, узимајући у обзир структуру узорка, ови резултати се морају узети с резервом. Бољи резултати девојчица које похађају наставу по редовном програму свакако су се одразили на укупан успех ученица.

Уочено је да ученици са оштећеним слухом немају усвојену, или не поштују, форму писаног састава. Увод, разрада и закључак су издвојени само код једне девојчице, која је укључена у редован систем образовања. Форма састава је нешто што ученици могу да савладају само упорним вежбањем и инсистирањем на томе. Наставници у вишим разредима би овоме требали да посвете више пажње.

Током истраживања су се посебно издвајили резултати једне девојчице петог разреда укључене у редовну наставу, нарочито у погледу фонда употребљених речи. Она је у саставу употребила 131 реч, док најбољи резултат ученика из одељења за децу са оштећеним слухом износи 76 речи, што је забележено код ученика седмог разреда. С обзиром на мали број деце из редовних школа укључен у узорак, овоме не можемо да придамо велики значај, мада се издваја као занимљив податак. С обзиром на нови Закон о основама система васпитања и образовања, у наредном периоду инклузија добија посебно место, па треба посветити већу пажњу даљим истраживањима ове проблематике. Потребно је утврдити да ли ће и колико ученици у редовним школама добити на развоју вокабулара и, уопште, усменог и писаног изражавања.

На основу претходно изложеног намеће се и крајњи закључак. Писање има непроцењиву улогу у говорно-језичком развоју деце са оштећеним слухом. Развојем писаног говора, деца могу истовремено да побољшају и усмени начин изражавања. Писменост има огроман потенцијал и значај у комуникацији особа са оштећеним слухом и њиховом укључивању у друштвену средину. Зато се развоју писаног говора треба посветити посебна пажња, уз настојање да се пронађу начини да се сви регистровани проблеми у писаном изражавању глувих и наглувих особа отклоне, или сведу на минимум.

ЛИТЕРАТУРА

1. Апел К., Мастерсон Ј. (прилагодила Посокхова И.) (2004): Језик и говор од рођења до шесте године: од гласања и првих ријечи до почетне писмености, Остварење, Лекеник
2. Бугарски Р. (1995): Увод у општу лингвистику, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
3. Бојанин С. (1985): Неуропсихологија развојног доба и општи реедукативни метод, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
4. Booth D., Swartz L. (2009): Успешно читање и писање – технике за развој писмености, Креативни центар, Београд
5. Brueggemann V. J. (2004): Literacy and deaf people, Gallaudet University, Washington, DS
6. Васић С. (1990): Култура говорне комуникације, Просвета, Београд
7. Владисављевић С. (1986): Поремећаји читања и писања, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
8. Владисављевић С. (1991): Дислексија и дисграфија, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
9. Вучковић М. (1993): Методика наставе српског језика и књижевности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
10. Галић – Јушић Инес (2004): Дјеца с тешкоћама у учењу: рад на спознајном развоју, вјештинама учења, емоцијама и мотивацији, Остварење, Лекеник
11. Димић Н. Д. (1997): Специфичности у читању деце оштећеног слуха, Дефектолошки факултет, Београд
12. Димић Н. Д. (1996): Специфичности у писању слушно оштећене деце, Дефектолошки факултет, Београд
13. Димић Н. Д. (2004): Проблеми у језичком изразу код глуве и наглуве деце, Друштво дефектолога Србије и Црне Горе, Београд
14. Милатовић В.: Методика наставе српскохрватског језика, у књизи Лекић Ђ. (1993): Методика разредне наставе, Нова просвета, Београд
15. Ђордић А., Бојанин С. (1997): Општа дефектолошка дијагностика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

SOME WRITING CHARACTERISTICS OF DEAF AND HARD OF HEARING ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN

NADEŽDA DIMIĆ¹, MIRELA KLJAIĆ²

¹Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

²School "Jovan Popović", Novi Sad

SUMMARY

The value of written speech in the life of a modern man is priceless. Due to the communication barrier that deaf and hard of hearing people encounter, writing get even more significant role in their everyday life, because it makes it possible for the deaf to express themselves and convey a message. This way written speech becomes a method of communication, a way of learning, but also an important element that contributes a great deal to their speech and language development.

However, the potential of the written way of communication isn't often fully exploited. The poorly developed speech and the poor language experience reflect badly on the quality of writing as well. The aim of this research was to look into the writing characteristics of deaf and hard of hearing children. We have studied the quality of writing a composition on a given topic by determining the level of speech expression and the number of used words and sentences. We were interested in finding out whether and to what extent the quality of writing may depend on the age, the level of hearing loss, the grade in Serbian language and the sex.

The research was carried out in December, 2010 in the classes of hearing impaired children in two elementary schools in Novi Sad and Belgrade. A total of 30 deaf and hard of hearing children were examined, together with two girls attending regular schools.

The results of study show the low quality of writing by deaf and hard of hearing children. The research has indicated that the age, the grade and sex have partial influence on some elements of writing. No connection was found between the level of hearing loss and the quality of writing.

KEY WORDS: writing, deaf and hard of hearing children, speech and language development.